

Nyaars-Morgen – genudgivet

Aage Jørgensen

N.F.S. Grundtvig: Nyaars-Morgen. Et Rim. Tekstudgivelse, efterskrift og noter ved Steen Tullberg. Det danske Sprog- og Litteraturselskab/Gyldendal, 2018, 266 sider, 200 kroner.

Det danske Sprog- og Litteraturselskab har i serien Danske Klassikere udgivet Grundtvigs centrale, svært tilgængelige værk *Nyaars-Morgen. Et Rim*, der jo oprindeligt så dagens lys i 1824 – dette, som udgiveren Steen Tullberg indledningsvis i sin efterskrift pointerer, for dansk litteratur så vigtige årstal, med værker også af B.S. Ingemann, Poul Martin Møller og Steen Steensen Blicher. Førstnævntes *Valdemar den Store og hans Mænd* indløb hos Grundtvig midt i arbejdet med rimværket og skabte i et vist omfang reflekser i dets sidste sange.

Formålet med klassikerserien er at tilvejebringe kritiske udgaver af betydelige ældre værker og sørge for, at de er til rådighed for det læsende publikum, dvs. lagerføres i 15 år. Det er, som det fremgår af selskabets retningslinjer, seriens ambition “at åbne de historiske tekster for nutidige læsere”. Til den ende er de kommenterede, således at f.eks. vanskelige eller ikke længere anvendte ord og udtryk såvel som realia af forskellig art (fra litterære referencer til betegnelser for mål og vægt, redskaber, geografiske og mytologiske forhold osv.) forklares. Desuden orienterer en efterskrift om værkets tilblivelse, tematikker, modtagelse og videre – oftest litteraturhistoriske – skæbne.

Udgiveren af *Nyaars-Morgen* er teologen Steen Tullberg, der som editionsfilolog har været tilknyttet udgaven af *Søren Kierkegaards Skrifter*, og som nu er tilknyttet *Grundtvigs Værker*, det store digitale udgivelsesarbejde, som udføres af Grundtvig Centeret på Aarhus Universitet. Udgaven har siden 2014 omfattet *Nyaars-Morgen*, og tilvejebringelsen af den kan naturligvis ses som et forarbejde til den nu foreliggende papirudgave.

Som skik er i serien, danner førsteudgaven, altså den fra 1824, forlæg for teksten her. Den fik nu heller ikke efterfølgere i digterens levetid. Senere tryk indgår som bekendt i de store Grundtvigudvalg, ligesom der forelig-

ger to soloudgaver ved Holger Begtrup (1901 og 1925). I et tillæg til udgaven gengives nogle tekster, der knytter sig til digtet, først og fremmest "Glar-Øine", den ordbog, som Grundtvig udarbejdede formentlig kort efter digtets udgivelse, men ikke lod trykke (s. 133-58). Desuden "Nordens Svaner", 24 strofer, som ikke kom med i trykversionen, men som oftere har været inddraget i tolkningsbestræbelserne, samt Hadding-sagnet i Grundtvigs Saxo-oversættelse og digtet "Haddings Undertrykkelse", af Tullberg karakteriseret som "Grundtvigs første livtag" med stoffet; endelig det kendte, med *Nyaars-Morgen* nært beslægtede digt "De Levendes Land", her i versionen fra *Sang-Værket*, 1948.

Efterskriften (s. 179-212) udmærker sig ved stor grundighed, undtagen hvad angår de specifikt litterære kvaliteter: stil og sprog. Tullberg præciserer indledningsvis, at digtet, "Grundtvigs åndelige selvbiografi", indtager "en særlig plads i forskningen og litteraturen om ham", uden dog at gå i detaljer – snarere forholder han sig opremsende. H.S. Vodskov hævdede det til skyerne. Andre har omtalt det som verdenslitteratur, som knudepunkt i forfatterskabet, som vort eneste profetiske digt osv., jævnført det med *Vølvens Spådom*, Dante, Milton, Wordsworth, Blake, Eliot m.fl., og kaldt det uforlignelig, storslået, vellykket, egenartet osv. Vilhelm Andersen omtalte det i sit for den gymnasiale undervisning betydningsfulde skrift *Dansk Litteratur* som "Hængselet i Grundtvigs personlige og litterære Udvikling", men tilsatte også nogle stænk malurt: digterens "Genius" havde som en Joakim Skovgaardsk engel "stærke Vinger og flade Fødder". Aage Henriksen advarede imod at begive sig ind i labyrinten – hvor fortabelse var en overhængende risiko. Grundtvig selv medgav, at en del var sært, svært og dunkelt, og at han selv knap nok forstod det hele; dog, det er "udsprunget af saa levende og mild en Morgen-Lyst, at lidt op ad Dagen bliver det nok bekiendt". Allerede i 1817 havde den geniale skjald ladet sig forlyde med, at hanegal bringer bud om klaren dag. Men lidt gal var han dog immervæk. I fortalen ytrer han faktisk en vis samhu med folk, der vil kalde digtet "idelt Sværmerie og Galmands-Værk".

For digtets baggrund i biografien har Grundtvig selv redegjort netop i fortalen. De store oversættelsesarbejder (Bjovulf, Saxo og Snorre) havde afstedkommet en tiltagende følelse af isolation, men nu så han igen, kaldet til kapellan ved Vor Frelses Kirke, lys og udvej. Det kendte citat "Natten var forgangen og Dagen kommet nær" knytter Tullberg til Romerbrevet 13,12, selv om det vel også har genklang af H.C. Sthens salme "Den

mørke nat forgangen er” (DS 736). I et andet samtidigt arbejde skelner Grundtvig mellem en mytologisk, en teologisk og en historisk fase i sit liv. Med *Nyaars-Morgen* træder han ind i en ny, måske poetisk fase.

De 18 ”prøveår” karakteriseres i fortalen som ”en biografisk nøgle” til digtet. Hertil føjes bemærkninger om Grundtvigs forhold til Heinrich Steffens, hvis skrift om den falske teologi og den sande tro passede fint ind i hans kram, uanset at fætteren kort tid før havde skoset ham over en bank – vel grunden til, at en påtænkt nævnelse af ham i dedikationen til *Nyaars-Morgen* (”Lynilds-Manden Hendrik Steffens, min Vækker og Frænde”) bortfaldt. Vækkelsen ved århundredets begyndelse kom som bekendt snigende, ikke just som et lynnedslag. Tullberg erindrer om, hvad Jørgen I. Jensen fornylig har antydnet, at Steffens skulle figurere i egenskab af oprindelig nordmand, altså som en art repræsentant for sublim natur. En del fortænkthed flourer unægtelig i forbindelse med *Nyaars-Morgen*.

Det følgende afsnit af efterskriften er et handlingsreferat over ti sider. Læseren henvises for helhedstolkninger (”store udlægninger”) til arbejder af Sune Auken, Poul Behrendt og netop Jørgen I. Jensen. Det forekommer nu lidt skuffende, at det end ikke antydes, i hvilken retning disse tolkninger bevæger sig. Referatet er utvivlsomt såre nyttigt for den, der vil begive sig ind i det, ligesom en guidebog er det for en rejsende i et særpræget land. Digtet betragtes her som ”et selvmytologisk tilbageblik” og ”en rejse i Danmarks historie”. I øvrigt er der jo indlagt flere rejseberetninger i værket. I anden og femte sang når jeget således med Odin som guide til Mikaelshulen i Telemark og med Vor Moder som guide afløser til De Levendes Land, hvortil adgangen jo fordrer, at den berømte hane får halsen vredet om og hovedet kastet over den omgivende ismur. Selve denne fremhæntning af historisk arveguld til digterisk udnyttelse må dog suppleres med en art handling – digteren må sætte livet på spil og føre folkelig tale, altså henvende sig til sin tid i folkets og ikke i den lærde republiks sprog.

Referatet, der jo har et sidestykke i fortalens skildring, forekommer stedvis hårdt pumpet. Hvor er f.eks. evidensen for, at det er Ingemann, der i strofe 230 dukker op som svale, og at strengelegen i stroferne lige før er Ingemanns digt om Valdemar den Store? Det bestyrkes ikke i noterne til de pågældende strofer. En parafrase som den følgende balancerer efter min bedste overbevisning på kanten af sort snak:

Hvis de [danskerne] ikke nu forstår ham, så har han sit fædreland blandt de døde under jorden, (...) og hvis de ikke nu ser den dybere betydning af bølgen (historien) og øen (hjemmet midt i tidens strøm), så har han sunget forgæves om kjortlen, der består af skoven, havet og klinten (...), i så fald må han flyve bort til et sted, hvor man har øre for hans salmer (...); dér vil Gud gøre ham til et folk, der har sans for det nordiske, og dér vil håbet og salmesangen aldrig forsvinde (...) (s. 198).

De således refererede formuleringer viser tilbage til fortalens emigrations-overvejelser, som forresten fik megen interesse i primærreceptionen. Lovprisningen i det følgende af barnepigen Malene, der jo bærer ved til den snævert biografiske tolkning, peger imod, at det tjener digteren bedst at blive ved jorden, den danske, altså. Malene-figuren er forklaret i "Glar-Øine", hvad den oprindelige reception dog ikke kunne vide.

Skønt Tullberg afstår fra en egentlig tolkning, fremlægger efterskriften dog nogle tolkningslementer, hvor "Kompositionen" klemmer sig ind mellem "Liv og død", "Ismuren og de levendes land" og "Havfruen" til den ene side og "Fuglene" til den anden.

Liv/død-modsætningen med afledninger (lys/mørke, varme/kulde osv.), som Sune Auken har kortlagt i detaljer, udgør ikke nogen stor overraskelse. Digterens nutid står i kuldens og mørkets tegn, men med varme og lys som attrået vision for enden af tunnelen. Digtets afgørende symbolhandling er naturligvis ismurens nedsmeltning i femte sang og efterfølgende skjaldens træden i hanens sted, der udlægges i retning af, "at Grundtvig gennem sin selvopofring indoptager folket, mytologien, lutherdommen og historien i sin egen person og til slut endog forenes med folket" (s. 202). Havfrueafsnittet drejer sig om digtets kvindefigurer, af hvilke Vor Moder, også kaldet Dana, bliver til Nordens Hav-Frue og i øvrigt associeres med kærmindesymbolet, den af Grundtvig patenterede variant af romantikkens blå blomst. Havfruen er her "et mere omfattende bevidsthedshistorisk symbol", end tilfældet er hos Oehlenschläger og H.C. Andersen, hvilket på s. 204 præciseres på en måde, der kan få én til at svimle; Helge Toldberg, Sune Auken og Jørgen I. Jensen udgør tilsammen en heftig cocktail.

Nu indskydes som nævnt en kompositionsovervejelse. Tullberg aktualiserer "den typologiske fortolkningsmåde", tanken om Det Gamle Testamente som præfiguration og Det Nye Testamente som opfyldelse – og

hvorfor så ikke tilføje en forudsigelse af fremtidig klarhed? Så vidt, så godt, men vinder den betragtning styrke, i og med Jørgen I. Jensen lægger sonatens tredeling ind over digtet?

Endelig omtales den især af Sune Auken kortlagte fuglemetaforik, der ligesom havfrumetaforikken knytter sig til digteren selv. Faktisk sker der i ottende sang det, at havfruen får vinger, hvad der letter opstigningen fra hav til himmel, den nok mere ønskværdige udvandring end den, fortalen truer med, for det "rette Fæderne-Land" er jo dér, hvor Gud bor. Digtets profeti vedrører dog også, og ikke mindre, en fremtid sammen med de dvaske og sløve danskere, der via Grundtvigs levende og handlende ord nok vil forbedre sig og annamme visionerne.

Sluttelig skitseres "Modtagelse og efterklange" – mens som nævnt redegørelsen for digtets rolle i teologisk og litterærhistorisk forskning og kritik er begrænset til den indledningsvise opmarch af kernecitater, suppleret naturligvis med referencerne undervejs til "den forskningsorienterede reception". Det er en skam, at netop forskningshistorikken nedtones, ikke mindst i betragtning af den betydning, digtet er blevet tillagt og jo altså stadig tillægges. En anonym anmeldelse og en Ingemannsk brevreaktion var tilsyneladende ene om at fælde samtidsdommen. Kuriøst er det, at Vilhelm Andersen i årene 1931-43 oplæste partier af digtet ved Det Kongelige Teaters påskelørdagsaftener til fordel for Grundtvigskirken. At rockgruppen Nephew har brugt et par af de 312 strofer gør næppe nogen sommer. Men en af disse strofer, med de velkendte ord om, hvad Grundtvig lærte "i Midvinter sval", får denne anmelder til at fundere over, at digtet dog immervæk også må have haft en reception i undervisningen og dens antologier og lærebøger.
